

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ФОНЕТИКИ, ФОНОЛОГІЇ ТА ОРФОГРАФІЇ

УДК 811.111' [342.9+37]

ПРОСОДИЧНІ ЗАСОБИ РЕАЛІЗАЦІЇ ФОНОСЕМАНТИЧНИХ КОМПЛЕКСІВ У СУЧАСНОМУ КІНОДИСКУРСІ

Ольга ВАЛІГУРА (Київ, Україна),

Зоряна НАСІКАН (Київ, Україна)

e-mail: olha.valihura@gmail.com, znasikan@gmail.com

ВАЛІГУРА Ольга, НАСІКАН Зоряна. ПРОСОДИЧНІ ЗАСОБИ РЕАЛІЗАЦІЇ ФОНОСЕМАНТИЧНИХ КОМПЛЕКСІВ У СУЧАСНОМУ КІНОДИСКУРСІ

У статті розглядаються особливості просодичних засобів реалізації фоносемантичних комплексів у сучасному кінодискурсі на матеріалі англомовних художніх та мультимедійних фільмів. Встановлено, що просодичні засоби здатні об'єднуватися за спільною семантичною ознакою в один спільний фоносемантичний комплекс, в основі якого лежить асоціативно-символічний зв'язок між планом значення (семантикою) та планом вираження (фонетичними засобами), що і реалізує основоположний принцип фоносемантики – принцип вмотивованості лінгвістичного знака.

Ключові слова: лінгвістичний знак, просодичні засоби, семантична ознака, фоносемантика, фоносемантичний комплекс.

VALIHURA Olha, NASIKAN Zoriana. PROSODIC FEATURES OF PHONOSEMANTIC COMPLEXES REALISATION IN CONTEMPORARY MOVIE DISCOURSE

This article deals with the investigation of prosodic features in phonosemantic complexes realization in contemporary movie discourse. Nowadays the issue of prosodic iconicity is getting more and more popular among different linguists. It is widely assumed that under certain circumstances the linguistic sign can have a natural resemblance of a meaning and a form. In this case a signifier occurs in close connection with a signified. This topic has been very prolific among the linguists whose works are oriented mostly on segmental level, i.e. phonemes and phonaesthemes. As far as suprasegmental level is concerned, it lacks a number of researches that could shed light upon the iconic potential of intonation and its components. The ability of intonation to show the whole variety of meaning by means of different prosodic features undoubtedly shows empirical evidence for its phonosemantic relevance. Accordingly, every component of intonation (speech melody, loudness, rhythm, tempo, pausation and timbre) can become iconically marked under particular conditions. Such type of connection between a meaning and a form is based on the inherent relation of lexical meaning of the key word or words with its actual prosodic realisation. Activation of both sides finally results in a phonosemantic complex, which combines various suprasegmental features into one unity. Every complex is built around a semantic feature or a denotation which determines the use of prosodic characteristics. Our paper is dedicated to the investigation of phonosemantics complexes connected with the meaning of "movement". We argue that different combinations of loudness, tempo, melody and rhythm can replicate different types of movement, namely movement up, down, bow-shaped and repeating movement, glimmer, speeding up, slowing down, sharp and slight movement. In addition, phonosemantic complexes can also contain sound-symbolic inventory making speech more expressive and paralinguistic features, for the material of this research was taken from modern English movies and cartoons.

Key words: linguistic sign, prosodic means, semantic feature, phonosemantics, phonosemantic complex.

Постановка проблеми. Звернення мовознавців до фоносемантики як інтегративної міжгалузевої дисципліни нині залишається актуальним і дискусійним. Одним із таких питань можна вважати проблему взаємозв'язку фоносемантики і просодії, оскільки накопичені мовознавцями теоретичні факти та експериментальний матеріал свідчить про фоносемантичну релевантність просодичних явищ, наявність значного фоносемантичного потенціалу інтонації. Проте, чисельні праці сучасних дослідників звукового символізму та фоносемантичних явищ [1; 3; 5; 6; 9; 10; 11] не дають вичерпного розуміння проблеми семантики на просодичному рівні, потребують чіткішого розмежування фоносемантичних засобів, за допомогою яких маніфестується принцип вмотивованості на цьому рівні. Більш того, постає необхідність у подоланні розмежування елементів сегментного та супрасегментного рівнів, які лише у комплексі здатні адекватно актуалізувати смисл висловлення.

Огляд попередніх досліджень. Аналіз результатів теоретичних та експериментальних досліджень у галузі фонетики і фоносемантики [1; 3; 7; 8; 11] свідчить, що супрасегментні фоносемантичні засоби представлені у мовленні саме інтонацією. Інтонація як невід'ємна складова усного мовлення відіграє провідну роль у передачі смислу висловлювання, і її віднесення до предметів фоносемантичних досліджень є не лише правомірним, а й суттєво необхідним. Властива інтонації смислотвірна функція підносить проблеми лінгвістичного опису інтонаційно-семантичних параметрів мови як засобів реалізації цієї функції до рівня найбільш актуальних проблем фонетики, фонології та фоносемантики [3, с. 73].

У цій статті ми поставили собі за мету дослідити інтонаційні засоби реалізації фоносемантичних комплексів, що передають значення руху в сучасній англійській мові. **Матеріалом дослідження** послуговували сучасні англомовні кіно- та мультимедійні

фільми. Основним методом дослідження обрано метод аудитивного аналізу на сегментному та супрасегментному рівнях.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Ретельний аналіз праць з фоносемантики свідчить про розуміння фоносемантичних засобів як звуків та їх поєднань, які реалізуються через звуко символізм та звуконаслідування [3; 7, с. 53]. Також є і більш ширше пояснення цього явища, за яким фоносемантичні засоби трактують як утворення асоціативних зв'язків за допомогою фонетичних засобів [5; 7; 8]. На нашу думку, воно точніше пояснює характер вмотивованого зв'язку фонетичних засобів із семантикою висловлення, які за таких умов стають фоносемантичними, поділяючись на сегментні та надсегментні.

У висловленнях фоносемантичні засоби, як правило, використовуються не поодиноці, а у групі, утворюючи фоносемантичний комплекс. В основі цього комплексу обов'язково має лежати певна семантична ознака або денотат, за якою і об'єднуються фоносемантичні засоби сегментного та надсегментного рівня. Нами були проаналізовані та виокремлені основні денотати, тобто класи предметів або явищ, що об'єднуються за певними ознаками [4, с. 95-96; 9, с.250-253], які позначали різні види руху.

Результати аудитивного аналізу показали, що фоносемантичний комплекс, що передає рух угору, інтонаційно може виражатися здебільшого через мелодику та гучність, що і бачимо у прикладі із мультиплікаційного фільму “Принцеса та жабеня” [17], коли головна героїня Тіана будить зранку принца Навіна: “*Rise and 'shine, ξ sleeping ~beauty!*” || Цікавим, на нашу думку, є використання висхідної ступінчастої шкали на початку та середнього рівного ядерного тону в кінці висловлення. Це підкреслює не просто значення слова “*rise*”, а й метафоричне уособлення принцом сонця, яке встає та високо світить. Звісно, ця метафора вживається й іронічно, оскільки сама Тіана давно рано встала та, будучи працювитою, вже встигла побудувати пліт для подорожі річкою. Також вона порівнює принца зі сплячою красунею і на словосполученні “*sleeping ~beauty*” тембр її голосу звучить дзвінко та жваво, чим знову ж іронічно підкреслює лінь, безтурботність та жіночі риси принца.

Аналіз взаємодії просодичних та лексико-граматичних засобів реалізації фоносемантичних комплексів, що передають рух вниз, дозволяє стверджувати, що досліджуваний фоносемантичний комплекс отримує повнофункціональну реалізацію завдяки такій граматичній структурі, як інверсія, і супроводжується, як правило, паралелізмом одиниць надсегментного рівня. Так, стилістично марковане використання інверсії знайшло своє відображення у фільмі “Лемоні Снікет: 33 нещастя” [12], де граф Олаф шантажує найстаршу із сиріт та змушує її вийти за нього заміж. Інакше, як додає граф, їхня молодша сестра постраждає: “*If you 'don't say “I , do,” | or if any'thing should 'happen to inter'rupt this per'formance, | I say 'one 'word into , this, | and 'down will 'come , baby, | 'cradle and , all. || (Whistles.) , Clang! || , Pfft! || , Eeh! ||*” || Особливо пильної уваги заслуговує синтагма “*and 'down will 'come , baby*”, яка вимовляється зі символічною поступово спадною ступінчастою шкалою. Наступна інтоногрупа з високим висотно-тональним рівнем шкали та контрастно низьким спадним ядром формально повторюють попередній фрагмент. Опісля граф Олаф мелодійно повторює дугоподібний рух тону вниз, тільки тепер за допомогою свисту. Ще більшої образності додає ономастична лексика, вживана після цієї синтагми, а саме “*, Clang! || , Pfft! || , Eeh! ||*”, супроводжуючись кривляннями та іншими різними мімічними рухами цього героя.

Доцільно додати, що образ нескінченної повторюваності теж може передаватися не тільки лексично, а і на фонетичному рівні. Для цього варто навести приклад із фільму “Доктор Стрендж” [14], коли після небезпечної спроби почаклувати, головний герой, доктор Стрендж, ледь не потрапляє у часовий парадокс, що змусить його проживати один і той самий момент безкінечну кількість разів. Молодого чаклуна зупиняє досвідченіший маг Мордо, який через цю ситуацію почувається налякано та знервовано. Відповідно, він емоційно промовляє: “*You 'wanna get 'stuck re'living the 'same 'moment ,over| and ,over | for'ever....||*” Просодичне оформлення цього фрагменту асоціюється з нескінченністю та

періодичним повторенням через використання, по-перше, повторення схожих ритмічних груп у шкалі (з наголошеними тонами на одному рівні та їхніми енклітиками на нижчому рівні). По-друге, семантику безкінечного ритмічного руху розкриває тональний повтор ядер, які знаходяться у безпосередній близькості, проте в різних синтагмах, а саме використання низького висхідного тону з однаковим діапазоном та низьким висотно-тональним рівнем на словах “,over| and ,over”. Розгляд циклічного та постійного повтору варто досліджувати з урахуванням теорії, пов’язаної із художнім образом хвиль як чогось “водночас конкретно-предметного і мінливо ілюзорного” [2, с.126]. Що стосується останньої синтагми цього фрагменту, високий висхідний ядерний тон прямо корелює із лексичним значенням слова “forever”, створюючи вмотивований фонологічно-лексичний зв’язок. Сам факт підняття, а не падіння інтонації у цьому контексті асоціюється з безкінечністю у комплексі зі згаданим словом. Це пояснюється і тим, що ми розуміємо рух вгору як той, що немає меж, оскільки він веде у безкрайне небо, а далі у космос. Окрім компонентів мелодики, вкрай важливими для встановлення вмотивованості у поданому висловленні вважаємо підвищену гучність та високу швидкість зміни напрямку руху тону, що говорить про високий емоційно-прагматичний потенціал цього епізоду.

Один із типів фізичного руху у просторі, а саме дугоподібного руху, можна простежити на прикладі уривку із мультфільму “Покахонтас” [15], коли англієць Джон Сміт, зустрівши Покахонтас, з гордістю розповідає їй про свою країну: “It’s got ,streets| ‘filled with ,carriages, | ‘bridges ‘over the ,rivers, | and the ‘buildings as ‘tall as ,trees||”. У процесі комунікації Джон Сміт використовує спадну ковзну шкалу в інтонаційній групі “bridges ‘over the ,rivers” яка утворює своїми просодичними характеристиками асоціацію з тими мостами, про які йде мова. Символічний взаємозв’язок планів значення та вираження в цьому випадку встановлюється шляхом поєднання використання дугоподібної мелодики разом із семантикою мостів через річку. Разом із тим, для повної картини, відзначаємо темп усього висловлення як прискорений, що поєднується із загальним концептом МІСТА (Лондон) для Джона Сміта, а саме місцем зі швидким темпом життя.

Аудитивний аналіз наступного прикладу демонструє, як можуть одночасно функціонувати фоносемантичні засоби сегментного та надсегментного рівнів. Головний герой кінофільму “Зоряний пил” Трістан [16], закохавшись у дівчину-зірку Івейн, каже їй, що вона подеколи випромінює справжнє світло: “You ‘know, | you ‘sort of ξ ,glitter sometimes. || I just ,noticed it. || Is it ,normal?” || Вмотивований характер цього фрагменту досягається здебільшого завдяки фонестемі “gl-” у слові “glitter” (“блищати”), яка асоціюється зі світлом [9]. У цьому випадку зображальний ефект досягається не тільки шляхом використання фонестеми, а і за допомогою короткої паузи перед самим словом та низьким спадним ядерним тоном, що цілеспрямовано звертає нашу увагу як слухачів на цю лексичну одиницю. Пауза також допомагає збільшити акцент на силі наголосу, енергії з якою було вимовлене ядерне “glitter”. У цьому слові варто також відзначити пролонгацію сонорного звуку [l], яка формально повторює рух променя світла від Івейн, про яке говорить Трістан. Щодо типологічного віднесення цього фрагменту до поняття “мерехтіння”, то, як загальновідомо, будь яке світло – це електромагнітні хвилі видимого спектру, простіше кажучи мерехтіння або регулярна зміна світла й темноти. Ця зміна є такою швидкою, що людське око, а точніше кажучи, сітківка просто не здатна фізично його вловити, а тому нам світло здається нескінченним потоком. Таким чином, поняття “блищати” (“glitter”) за своїми фізичними параметрами було віднесене до узагальненого поняття “мерехтіння”. Отже, в поданому вище прикладі фоносемантичні засоби надсегментного рівня (наголос, пауза, тон) та сегментного рівня (фонестема) створюють підґрунтя для успішної реалізації фоносемантичного комплексу, що пов’язаний зі значенням “мерехтіння”.

Аудитивний аналіз експериментального матеріалу дозволив встановити, що бажання вербально та невербально виразити свої емоції з переживаннями часто породжує ізоморфізм форми та значення. Саме це підтверджує фрагмент із мультиплікаційного фільму “Принцеса і жабена” [17]. У ньому жабена (принц Навін) благає принцесу швидше його поцілувати,

тому що час, за який можна перетворитися назад у людину, спливає просто зараз: “I *have to do this*. || *And we are 'running out of time* ||”. Просодична організація цього висловлення варта особливої уваги з позиції темпу. Справа в тім, що швидкість зміни напрямку руху у першій синтагмі, яку виголошує Навін, визначаємо як помірну та середню. У той же час, наступна синтагма містить слово “*running*”, семантика якого впливає на динамічні характеристики цієї інтонаційної групи. Відтак відзначаємо, що темп у цій синтагмі різко пришвидшується, що співпадає із її планом значення, а саме, що час дуже швидко спливає і в нього його майже не лишилося.

Досить показовим прикладом пришвидшення помічаємо у репліці із фільму “Зізнання шопоголіка” [13]. У ньому відомий фінансовий тренер (money advisor) Геррет Бартон радить, як зупинити безглузде витрачання грошей. Для кращого впливу на своїх глядачів він задає їм низку питань, одним із яких було таке: “*Does your 'heart quicken | when you 'see new 'merchandise in 'neatly 'stacked piles?*” || Просодично слово “*quicken*” значно вирізняється з-поміж інших, оскільки воно на противагу їм промовляється з дуже великою силою, більшою виразністю, а, отже, і більшою гучністю. Звісно всім відомо, що будь який ядерний тон промовляється зі збільшеною гучністю та силою або ж енергією. Однак, проведений нами аудитивний аналіз дозволяє констатувати, що аналізований ядерний тон вимовляється із особливою силою, через що стає дуже емпатичним. Також звернемо увагу на темп мовлення, який пришвидшується на цьому зазначеному вище слові та повертається назад у помірний, поступово сповільнюючись до кінця наступної інтонаційної групи. Окрім перцептивного сприйняття, поданий фрагмент наділений ще й візуальною складовою, яка активізується шляхом застосування паралінгвістичних засобів, а саме мови тіла. Це проявляється у тому, що чоловік показує рукою різкий рух в якому він розжимає кулак, наче імітуючи серце “*heart quicken*”, яке починає прискорено битися від одного погляду на нові товари. Крім того, він одночасно широко розтуляє очі та високо піднімає брови, що робить його повідомлення ще більш емоційним. Таким чином, семантична ознака прискореного ритму серця проявляється на фонетичному рівні через емпатичний наголос, тобто сильний акцент на ключовому слові “*quicken*”, збільшену гучність, прискорений темп та низкою паралінгвістичних засобів, які прямо корелюють із основним семантичним наповненням висловлення.

У контексті дослідження фоносемантичних комплексів, що передають значення руху, доцільно навести приклад, контрастний до значення пришвидшення, а саме, значення уповільнення руху. Просодично це значення також можуть відтворювати мелодійне оформлення висловлення, зміни у її гучності та темпі. Наочно це можна відстежити на прикладі репліки мами головної героїні мультиплікаційного фільму “Принцеса та жабеня” [17]: “*And the 'beautiful 'princess was ↑so 'moved by his ↘desperate plea | that she 'stooped & down, | and 'picked up the 'slippery ↘creature*||. На фразі “...*'stooped & down*...” гучність, у порівнянні з попередньою інтонаційною групою, поступово зменшується. Паралельно із цим, темп мовлення уповільнюється, чому сприяють і середні міжсинтагменні паузи, а мелодійний контур наче імітує семантику нахилиння, додаючи більшої образності широким діапазоном та низьким спадним тоном.

Поглиблюючи наше дослідження, ми б хотіли зосередити увагу на ще одній характеристиці руху за критерієм сили. Сюди відносимо фоносемантичний комплекс, що передає значення “різкий рух”. Згаданий нами вище Геррет Бартон зі стрічки “Шопоголік” [13] продовжує радити по телевізору, як позбутися зайвого мотлоху: “*Just 'box it ,up |and 'toss it*” || Варто почати з того, що він промовляє це висловлення, стоячи прямо біля смітника. На першій синтагмі він піднімає ящика з непотрібними речами, при чому це супроводжується низьким висхідним тоном широкого діапазону на слові “*up*”. Відповідно на другій інтонаційній групі, Геррет Бартон різко кидає цей ящик у великий контейнер для сміття. Паралельно простежуємо, що слово “*toss*” наділене сильним емпатичним наголосом, сильнішим за інші наголошені слова та навіть за ядро у попередній синтагмі. Зображальному

ефекту у другій частині цього висловлення сприяє використання високого спадного ядерного тону з вузьким діапазоном та його збільшеною гучністю, оскільки своїми характеристиками голос несвідомо імітує дію кидання предмету. Здійснюючи аналіз цього фрагменту, ми також відзначили присутність аспірації високої інтенсивності. Це свідчить про те, що ступінь сили з якою він вимовляє проривний звук [t] у слові “*toss*”, прямо співвідноситься з енергією з якою він радить викидати зайві речі. Отже, в цьому хоч і невеликому фрагменті маємо можливість простежити комплексне функціонування сегментних (інтенсивної аспірації проривного звуку [t]) та надсегментних фоносемантичних засобів (вузький тональний діапазон, емфатичне використання ядра, збільшена гучність), які формально повторюють основні семантичні характеристики другої частини проаналізованого висловлення.

На противагу фоносемантичному комплексу зі значенням “різкий рух”, наведемо приклад функціонування фоносемантичного комплексу, що передає значення “легкий рух”. Відтворення фонетичним засобами основних ознак поняття “легкого руху” відстежуємо на прикладі фрагменту із мультиплікаційного фільму “Принцеса та жабень” [17] в епізоді, коли через Лоуренса, служника принца Навіна, жабень, тобто ким і став сам принц, втекло. Боягуз Лоуренс, намагається себе виправдати перед злим чаклуном з яким він уклав угоду та промовляє: “*The 'poor 'devil was 'gasping, | so I 'loosened the 'lid 'ever so , slightly*”||. Емоційні переживання Лоуренса простежуємо через впевнене вживання ним високого спадного тону з широким діапазоном, яке різко змінюється на ледь чутну придихову фонацію та спеціальним підйомом на “*ever*”, який скоріше звучить як здавлене, що й в показує на скільки легенько або трошки Лоуренс розв’язав повідок. До того ж, це свідчить про невпевненість Лоуренса у правоті своїх вчинків і можливе розуміння поганих наслідків. Беручи до уваги контрастність фонетичних засобів обидвох синтагм, можна безпомилково стверджувати, що чоловік нервує та боїться, бо через нього втекло жабень, яка йому і вуду-чарівнику було вкрай необхідне для повноцінної дії закляття. Таким чином, Лоуренс намагається себе виправдати і зменшити покарання за свої дії. Про це говорить тембр його голосу, який із впевненого перетворюється на дитяче-наївний, його артикуляція, яка вирізняється ледь зрозумілими словами та дуже низька гучність, у порівнянні знову ж таки із початком синтагми. Рушійною силою, яка уможливила реалізацію вмотивованого характеру цього висловлення стало семантичне наповнення слова “*slightly*”, яке, на нашу думку, сприяло описаному звуковому оформленню. Останні дві ритмічні групи вирізняються тихим і тоненьким голосом Лоуренса, тобто фонацією фальцетто, оскільки вони промовляються на неприродньо високому для чоловіка мелодичному рівні [10, с.197]. Одну із причин такої мовної поведінки Лоуренса можна віднайти, провівши паралель із дослідженням Дж. Охали [11], де в ході аналізу він робить висновок, що високий тон і в людей, і в тварин означає покірність, ніжність, жіночу рису, а низький тон – хоробрість, жорсткість, чоловічу рису. Тому і стає зрозумілим, чому Лоуренс вимовляє останні дві ритмічні групи на надвисокому висотно-тональному рівні, показуючи цим свою покірність, знервованість та страх.

Висновки. Виконане дослідження дозволяє зробити висновки, що у висловленні просодичні засоби здатні об’єднуватися за спільною семантичною ознакою в один спільний фоносемантичний комплекс. В основі цього комплексу лежить асоціативно-символічний зв’язок між планом значення (семантикою) та планом вираження (фонетичними засобами), що і реалізує основоположний принцип фоносемантики – принцип вмотивованості лінгвістичного знака.

Перспективи подальших досліджень. Викладене вище дозволяє стверджувати, що залучення компонентів інтонації до об’єктів фоносемантичних досліджень, а також вивчення взаємодії одиниць сегментного та надсегментного рівнів у площині фоносемантики значно розширює перспективи цієї науки. Одержані результати можуть бути використані у подальшому дослідженні фоносемантичних комплексів, що передають інші значення.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Валігура О. Р. Фоносемантичний потенціал інтонації / О.Р. Валігура // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції “Україна і світ: діалог мов та культур”, 11-13 квітня 2018 р. – К.: Вид. центр КНЛУ, 2018. – С. 51–53.

2. Воробйова О.П. Поетика хвиль в контексті емоційного резонансу (нарис з когнітивної емотіології) / О.П. Воробйова // Мова, культура й освіта в сучасному світі: Збірник наукових праць до 90-річчя проф. Романовського О.К. [відп. ред. Стешов О.А.]. – К.: Вид центр КНЛУ, 2008. – С. 126–135.
3. Калита А.А. Фоносемантика у загальній системі фоносемантичного знання / А.А. Калита // «Наукові записки» Тернопільського державного педагогічного університету ім. Володимира Гнатюка. – 1998. – Серія 8: Мовознавство. – № 1. – С.130–135.
4. Левицкий В.В. Семасиология: монография для молодых исследователей / В.В. Левицкий. – Винница: Новая книга, 2012. – 680 с.
5. Марухина С.А. Фоносемантические маркеры поэтического текста (на материале английского и французского языков): дис. на соиск. уч. степени канд. филол. наук: спец. 10.02.19 «Теория языка» / Марухина Светлана Андреевна. – Ярославль, 2014. – 181 с.
6. Насікан З.С. Міждисциплінарний підхід до дослідження фоносемантичних явищ / З.С. Насікан // Наукові записки. Серія: Філологічні науки (мовознавство). — Кіровоград: Видавець Лисенко В.Ф., 2015. — Вип. 138. – С. 599–602.
7. Пузырев А.В. Парадигматический и синтагматический аспекты фоносемантических средств языка / А.В. Пузырев // Фоносемантические исследования. – Пенза: Пензенский гос. пед. ин-т им. В.Г. Белинского. – 1990. – С. 51–69.
8. Тарасова О.А. Фоносемантичні засоби компресії поетичної інформації: семіотичний та когнітивно-комунікативний аспекти (на матеріалі поезії французького символізму): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.05 «Романські мови» / О.А. Тарасова. – К., 2009. – 22 с.
9. Crystal D. Sound Symbolism / David Crystal // The Cambridge Encyclopedia of the English language / David Crystal. – Cambridge University Press, 1994. – p. 250–253.
10. Laver J. Principles of Phonetics / J. Laver. – Cambridge: Cambridge University Press, 1994. – 736 p.
11. Ohala J. J. Sound Symbolism / John J. Ohala // Sound symbolism. In Proceedings of the 4th Seoul International Conference on Linguistics [SICOL] / John J. Ohala, Leanne Hinton, Johanna Nichols. – August 1997. – p. 98-103.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

1. A Series of Unfortunate Events. – Paramount Pictures; DreamWorks; Nickelodeon Movies; Kumar Mobilengesellschaft mbH & Co. Projekt Nr. 2 KG; Parkes+MacDonald Image Nation; Scott Rudin Productions: Brad Silberling, 2004.
2. Confessions of a shopaholic. – Touchstone Pictures; Jerry Bruckheimer Films: Paul John Hogan, 2009.
3. Doctor Strange. – Marvel Studios; Walt Disney Pictures: Scott Derrickson, 2016.
4. Pocahontas. – Walt Disney Pictures; Walt Disney Feature Animation: Mike Gabriel, Eric Goldberg, 1995.
5. Stardust. – Paramount Pictures; Marv Films; Vaughn Productions; Di Bonaventura Pictures; Ingenious Film Partners; Truenorth Productions: Matthew Vaughn, 2007.
6. The Princess and the Frog. – Walt Disney Animation Studios; Walt Disney Pictures: Ron Clements, John Musker, 2009.

REFERENCES

1. Valigura, O.R. (2018) Fonosemantychnyi potentsial intonatsii // Materialy mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii “Ukraina i svit: dialoh mov ta kultur”. [Phonosemantic potential of intonation // Proceedings of the International scientific conference: “Ukraine and world: dialogue of languages and cultures”]. Kyiv: KNLU Publishing centre.
2. Vorobjova, O.P. (2008) Poetyka khvyl v konteksti emotsijnogo rezonansu (narys z kognityvnoi emotiologii) // Mova, kultura j osvıtav suchasnomu sviti: Zbirnyk naukovih prats do 90-ritcha prof. Romanovskogo O.K. [Wave poetics in the context of emotional resonance (Essays in cognitive etymology) // Language, culture and education in modern world: Collection of science papers dedicated to 90th anniversary of prof. Romanovskyy O.K.]. Kyiv: KNLU Publishing centre.
3. Kalyta, A.A. (1998) Fonosemantyka u zahalnij systemi fonosemantychnoho znannia // «Naukovi zapysky» Ternopil'skoho derzhavnogo pedahohichnogo universytetu im. Volodymyra Hnatiuka. [Phonosemantics in general system of phonosemantic realm] // Research bulletin of Ternopil National Pedagogical University named after Volodymyr Hnatiuk].
4. Levytskyi, V.V. (2012) Semasiologia: monographia dlia molodyh issledovatelei [Semasiology: monograph for young researchers]. Vinnytsa: Nova knyha.
5. Maruhina, S.A. (2014) Fonosemanticheskie markery poeticheskogo teksta (na material anglijskogo I frantsyzskogo iazykov) (Doktorskaia dissertatsiia). [Phonosemantic markers of poetic text (Doctoral dissertation)]. Iaroslavl.
6. Nasikan, Z.S. (2015) Mizhdystyplinaryni pidhid do doslidzhennia fonosemantychnyh iavysh // Naukovi zapysky. Serii: Filolohichni nauky (movoznavstvo). [Integral approach in investigation of phonosemantics means] // Research bulletin. Issue: Philological sciences. Kirovograd: Lysenko V.F. Publishing centre..
7. Puziriov, A.V. (1990) Paradigmaticheskij I sintagmaticheskij aspekty fonosemanticheskikh sredstv iazyka // Fonosemanticheskye yssledovaniya. [Paradigmatic and syntagmatic aspects of phonosemantic means in language] // Phonosemantic research. Penza: V.G. Belinskogo Penza Pedagogical University.
8. Tarasova, O.A. (2009) Fonosemantychni zasoby kompresii poetychnoi infomatsii: semiotychni ta kognityvno-komunikatyvni aspekty (na materialipoezii frantsuzskogo symbolizmu). (Doktorska dySSERTatsiia) [Phonosemantic means of compression of poetic information. (Doctoral dissertation)]. Kyiv.

9. Crystal, D. (1994) Sound Symbolism // The Cambridge encyclopedia of the English language. Cambridge University Press.
 10. Laver, J. (1994) Principles of Phonetics. Cambridge: Cambridge University Press. 736 p.
 11. Ohala, J. J., Hinton, L., Nichols J. Sound Symbolism (August 1997) // Sound symbolism. In Proceedings of the 4th Seoul International Conference on Linguistics [SICOL].

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

Ольга Валігура – доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри східної філології Київського національного лінгвістичного університету.

Наукові інтереси: експериментально-фонетичні дослідження мовленнєвої комунікації, міжкультурна комунікація, соціофонетика, фоносемантика.

Зоряна Насікан – аспірант кафедри германської і фіно-угорської філології імені професора Г.Г. Почепцова Київського національного лінгвістичного університету.

Наукові інтереси: фоносемантика, експериментальна фонетика, просодія мовлення, лінгвістичний іконізм.

INFORMATION ABOUT THE AUTHORS

Olha Valihura – Doctor of Philology (Linguistics), Professor, Chair at the Department of Oriental Philology at Kyiv National Linguistic University.

Scientific interests: experimental phonetic investigations of speech communication, cross-cultural communication, sociophonetics, phonosemantics.

Zoriana Nasikan – postgraduate student at the Prof. G. G. Pocheptsov Department of Germanic and Finno-Ugric Philology at Kyiv National Linguistic University.

Scientific interests: phonosemantics, experimental phonetics, speech prosody, linguistic iconicity.

УДК 811.133.1. (003.22+003.32)"08/20"

**ЕВОЛЮЦІЯ ГРАФЕМ ІЗ ДІАКРИТИЧНИМИ ЗНАКАМИ
У ФРАНЦУЗЬКІЙ МОВІ ІХ – ХVІІІ СТОЛІТЬ**

Лариса СИДЕЛЬНИКОВА (Київ, Україна)

e-mail: kovzus@ukr.net

СИДЕЛЬНИКОВА Лариса. ЕВОЛЮЦІЯ ГРАФЕМ ІЗ ДІАКРИТИЧНИМИ ЗНАКАМИ У ФРАНЦУЗЬКІЙ МОВІ ІХ – ХVІІІ СТОЛІТЬ

Стаття присвячена вивченню еволюції літерних знаків із діакритичними знаками у французькій мові у фонографічному аспекті. Поведений у статті аналіз французької графіки в окремі історичні епохи встановив повний інвентар графем із діакритичними знаками та продемонстрував поступове збільшення цих графічних одиниць. Використання супраграфемних знаків привело до розширення парадигми звуків-поліграфем та знаків-поліфонів. Основними функціями таких графем стало відтворення фонетичних змін у французькій мові та розрізнення на письмі омофонів.

Ключові слова: графема; літерний знак; монограф; діакритичний знак; супраграфемний знак; французька мова.

SYDELNYKOVA Laryssa. EVOLUTION OF GRAPH WITH DIACRITIC SIGNS IN THE FRENCH LANGUAGE OF THE 9TH-18TH CENTURIES

This article focuses on phonographic analyse of evolution of the French alphabet signs with diacritic signs in the 9th – early 18th centuries' writing. The research outlines main areas of sign studies in semiotics, traces the development of writing and elaborates a comprehensive methodology to tackle the phenomenon under consideration. Graphic development of the French language has been analysed through its phonographic features in different historical periods. The analysis of the French graphics in this article in separate historical epochs established a complete inventory of graph with diacritical marks and demonstrated a gradual increase in these graphic units. The use of supragramming signs has led to an expansion of the paradigm of polygraph sounds and polyphonic signs. The main functions of such a graph were the re-creation of phonetic changes in French and differences in the writing of homophones. The most common diacritical sign in the Old French period was the trema. For example, the overwhelming number of spellings with the trema such as one-letter graphs ð, л, n, ь, я was intended to graphically represent the vowels that were in the knitting. Note that in the French graphic of the 9th-18th centuries 12 monographs were used with the use of diacritical signs. Four monographs complete disappeared from the graphic system of the French language, in particular, the letters ð, ц, я and six entered it, it is primarily monographs with supragramming signs: а, в, к, о, ф, ы. Note that almost all of the letter marks that had superscript marks belong to the phonographic equipment for the transmission of vowel phonemes

The use of a diacritic, which consists in the fact that the letters are converted into aphonograms, that is, they lose their independent meaning and are used as a purely graphic sign that specifies the pronunciation or reproduces the ancient traditional writing
Key words: grapheme; alphabet sign; monograph; diacritic sign; supragramming sign; French language.

Дослідження особливостей еволюції звуків та літер французької мови завжди перебувало в центрі уваги багатьох вітчизняних та романських мовознавців оскільки воно розкриває специфіку становлення фонографічної системи французького письма, виявляє основні механізми формування графем, що передавали голосні та приголосні звуки. Незважаючи на те, що в романістиці існує значний досвід вивчення співвідношення фонетичної будови з графічною або орфографічною системами французької мови (В.Г. Гак, Н.О. Катагощина, К.О. Ганшина, Т.О. Амірова, Г.Г. Крючков, А. Martinet, R. Thimonnier, Cl. Blanche-Benveniste, N. Catach), опису особливостей графічних знаків французької мови в синтаксичній, ритмомелодичній і змістовій будові тексту (О.І. Богомоллова, Л.Г. Веденіна, Н.О. Шигаревська, А. Chervel, P. Delattre, N. Mazziotta, R. Stenson), дослідження в галузі